Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1986 чылдың сентябрь 9 вторник № 212 (13212)

1925 чылда үндезилеттинген. Өртээ 3 көпеек.

ТАРААНЫ—КҮРҮНЕГЕ

БАРНАУЛ. Күш-ажылды эки организасташ чорутканы Алтайда ең улуг Бийск районнуң тараажыларынга күрүнеге тараа садар планын крайда ең баштай дужаалтар арганы берген.

Шыгжамырларга 35 мун ажыг тонна кызыл-тасты, көк-тарааны, арбайны ургаш, районнуң ажыл-агыйлары пландан ажыр тарааны садып эгелээнер.

Тараа ажаалдазының күжениишкинниг хүннеринде «Бийский», «Воеводский», «Сростинский» совхозтарның, «Кызыл Октябрь», Димитров аттыг, Ленин аттыг колхозтарның ажыл-ишчилери онза шылтарааннар. Олар чаагай дужүттү өстүрүп, гектардан 20,4 центнер тарааны ажаан алганнар. Тараа бастырылгазынга «Бийский» совхозтуң комбайнерлери А. Заблов, Г. Бородин, А. Ковтун олар тиилекчилер болуп, боттарының комбайнларының бункерлеринден 21 мун центнер ажыг тарааны бергеннер.

Крайның агроүлетпүркүркомунуң шиитпирлеринге хосталы берген ажаалда техниказын Бийскиниң тараа шелдериндеи кожазында районнарже чоруткан.

В. ПАВЛОВ, СЭТА-ның корреспондентизи.

КОММУНИСТЕР АЖААЛДАДА

Республикада дүжүт ажаалдазы чоруп турар. Бо чылын тараа ажаалдазы элээн нарын болуп турар. Ооң бышкаш чер-черде дески эвес, чамдык районнарда тараа чыдыпкан, өскелери бышпаан. Од ышкаш Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга болгаш өске-даа районнарның девискээрлеринде хар чаапкан, дыка хөй гектар тараа хар алдынче кирген. Моон алгаш көөрге дүжүт ажаалдазын кыска хуусаада дүргеп, шынарлыг чорудары негеттинип турар.

Тыванның тараажыларының сорулгазы болза 161 мун ажыг гектар тарааны ажаагаш, 200 мун тоннадан эвээш эвес тарааны бүдүүрер ооң 40 мун тонна тарааны күрүнеге дужаары болур. Кылыр ажылдың хемчээли бичө эвес, ынчангаш шалыпчы ажылдаары чугула болуп турар.

Дүжүт ажаан алышкынның чедиишкинниг чорудары партия организацияларындан, көдээ коммунистерден улуубиле хамааржыр. Оларның тараапы дүрген, чидириг чокка ажаан алырынга организакчы, идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды күштелдирери, коммунистерниң хүүда үлегери улуг рольдуг. Кижилерни ажаан алышкынның чугула үчастоктарынга таарыштыр тургузары, социалистиг чарышты дээштиг организастаары, техниканы ажыктыг болгаш бүдүрүкчүлүг ажыглаары хүнүң чугула айтырыглары, ынчангаш партия райкомнары, парткомнар, партия эге организацияларга олче кол кичээгейни салган. Бо хүннерде көдээде партийжи организастыг, масса-политиктиг ажылдың төвүн хову түрлагларынче, шаңнарже шилчиткен. Тараа ажаан алышкынын Тес-Хем, Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары организастыг чорудуп турар.

Дүжүт ажаан алышкынының үезинде онза харысаалга партболүктерге, ооң коммунистеринге онаажыр. Партболүктерни ажыл-агый бүрүзүнүң механизастаттынган отрядтарында, бригаларында, звеноларында тургускан. Олар коммунистерге тодаргай партийжи даалгаларны берген, боттарының коллективтеринге кижи бүрүзү дүн-хүнүү, үени барымдаалавайн, бергелерге торудбайн кызымак, шалыпчы, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдарын чедип алыр хемчегларни ап турар. Партболүктериниң хөй нуруузу боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны багай эвес күүседип келгеннер. Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозта Күш-ажылчы Алдар орденниң ийиги, үшкү чергеэнинг эдилекчизи Д. С. Даидарның удуртканы механизастаттынган отрядтың партболүү эрткен чылын эки ажылдаан, өстүрүп алган чаагай дүжүдүн дүргеп, чидириг чокка ажаан алган. Бо чылын ында тараа ажаалдазы организастыг эгелээп. Шак ындыг мурнакчы партболүктерни өске-даа ажыл-агыйлардан адап болур.

Тараа ажаан алышкынының үезинде коммунист комбайнга, автомашинага, шаңга, сайгарылга баазазынга, тараа хүлээп алыр черге болгаш өске-даа харыысаалгалыг участоктарга ажылдап турар болза ак сеткилдиг ажылдаар, өскелерге үлегер-чижээн көргүзер, организакчы, четкестерге эптеш чок, чаа эгелээшкиннерни деткиир, мурнакчы дуржулганы нептередир, коллектив кежигүнериниң эки ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар, ажаан алышкын ажылдарын организастыг, дүргеп, шынарлыг чорударынче хүн бүрү кичээнгейни салыр хүлээглелиг.

Бистиң республикада беш мун ажыг коммунист агроүлетпүр бүдүүлгелеринде ажылдап турар, оларның дыка хейн тараа ажаан алышкынында хаара туттунган. Ол дээрге удуг күш-Чылын-на дүжүт ажаан алышкынынга киржип, шалыпчы ажылдап турар партия кежигүнери эвээш эвес. Каа-Хемде СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң механизатору Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Д. Д. Даваа эрткен чылын дүжүт ажаан алышкынынга киришкеш, үш сезонның нормазын күүсеткен. Ол дег коммунистер Кызыл, Таңды, Бии-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа районнарның ажыл-агыйларында эвээш эвес, оларның байлак дуржулгазын нептередири болгаш ажыглаары ажыктыг, партия организациялары мурнакчы дуржулганы калбаа-биле ажыглаарының хемчегларин алыр ужурлуг. Дүжүт ажаалдазының үезинде илерттинмээн курлавырларны тывар, тараа ажаалдазын дүне организастаары база тараа сөөртүрүнүң комбитрейлерлиг аргазын ажыглаары, ажылдың шынарын бедидери болгаш чидиригдерни эвээжедири чугула болуп турар.

Тараа ажаан алышкыны—берге болгаш күжениишкиниг ажыл. Ынчангаш механизаторларның, чолаачыларның, шаң ажылчыларының болгаш дүжүт ажаалдазында хаара туттунган өске-даа кижилерниң чурттаарынга, чемненирге, культурлуг хандырылгазынга таарымчалыг байдалдарны тургузар дээш партия организациялары, профвилелдиң комитеттери чогуур хемчегларни алган. Совхозтарның хөй нуруузу хову түрлагларын, шаңнарны ажылшчилерге таарымчалыг кылдыр дерээн, ол шалыпчы ажылдаарынга дузалаан турар. Ынчы-даа болза бо чугула херекте четпестерни чок деп болбас, ону дүрген чайладырының дээштиг хемчегларни алыр херек.

Көдээниң партия организациялары масса-политиктиг ажылды тараа дээш демиселди чорудуп турар хову түрлагларынче, шаңнарже, сайгарылга баазазынче, тараа хүлээп алыр пунктуларже шилчидер, кичээнгейни социалистиг чарыштың дээштиин бедидеринче, ооң түңнелдерин айытқан хуусаазында үндүрериче углавдырган. Тиилекчилерни шаңнап-мактап, оларның чедиишкиннерин, ону канчап чедип ап турарын дүрген болгаш калбаа-биле ажыл-ишчилерге дыйнадып, агитхуудустарга бижип, агитаторлар чугаалап берип турар. Чамдык совхозтарда парткомнар, профвилел комитеттери чарыштың түңнелин хуусаазында үндүрбес, мурнакчыларны шаңнавас, байыр чедирбес, агитхуудустар үндүрбес дугайында медээлер редакцияга кээп турар, ол четпестерни чайладыр херек.

Дүжүт ажаан алышкынында четпестер чок деп болбас. Бай-Тайгада «Тээли», Улуг-Хемде «Ак-Туруг» совхозтар тараа ажаалдазын шынар чок чорудуп турганы илереэп. Районнарның чамдык совхозтарында комбайндан тараа сөөртүр, күрүнеге тараа дужаар автомашиналар чедиишпейн баар таварылгалар ам-даа бар, ону ажаан алышкынның түлүк үезинде болдурбас ужурлуг.

Тараа ажаан алышкынының дайынчы штабы партия райкомнары болур. Олар партия эге организацияларының ажылын бөлүктеп, РАУК чөвүлелдериниң ажыл-чорудулгазын хынаар, дайлап-башкарар, ажаан алышкында киржип турар бүгү звеноларның бүдүүрүкчүлүг, эки ажылдаарынга чугаалаар. Од ышкаш улусчу контролёрларның, депутат болуктериниң, амыдырал хандырылга организацияларының ажылын удуртур.

Тыванның тараазын чидириг чокка кыска хуусаада ажаан алырынче, күрүнеге тараа садар хүлээглеп күүседириниче бүгү күштү партия организацияларын мөөңнээр хүлээглелиг.

СЭКП ОБКОМУНДА

«Тувинская правда» солунда парлаттынган «Кавырактаныр оорлар» деп чүүлдүң дугайында

Бо чылдың сентябрь 6-да «Тувинская правда» солунга парлаттынган чүүлде Кызылдың Күш-ажылчыларының депутадтарының Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга болгаш өске-даа районнарның девискээрлеринде хар чаапкан, дыка хөй гектар тараа хар алдынче кирген. Моон алгаш көөрге дүжүт ажаалдазын кыска хуусаада дүргеп, шынарлыг чорудары негеттинип турар.

Тыванның тараажыларының сорулгазы болза 161 мун ажыг гектар тарааны ажаагаш, 200 мун тоннадан эвээш эвес тарааны бүдүүрер ооң 40 мун тонна тарааны күрүнеге дужаары болур. Кылыр ажылдың хемчээли бичө эвес, ынчангаш шалыпчы ажылдаары чугула болуп турар.

Дүжүт ажаан алышкынының чедиишкиниг чорудары партия организацияларындан, көдээ коммунистерден улуубиле хамааржыр. Оларның тараапы дүрген, чидириг чокка ажаан алырынга организакчы, идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды күштелдирери, коммунистерниң хүүда үлегери улуг рольдуг. Кижилерни ажаан алышкынның чугула үчастоктарынга таарыштыр тургузары, социалистиг чарышты дээштиг организастаары, техниканы ажыктыг болгаш бүдүүрүкчүлүг ажыглаары хүнүң чугула айтырыглары, ынчангаш партия райкомнары, парткомнар, партия эге организацияларга олче кол кичээгейни салган. Бо хүннерде көдээде партийжи организастыг, масса-политиктиг ажылдың төвүн хову түрлагларынче, шаңнарже шилчиткен. Тараа ажаан алышкынын Тес-Хем, Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары организастыг чорудуп турар.

Дүжүт ажаан алышкынының үезинде онза харыысаалга партболүктерге, ооң коммунистеринге онаажыр. Партболүктерни ажыл-агый бүрүзүнүң механизастаттынган отрядтарында, бригаларында, звеноларында тургускан. Олар коммунистерге тодаргай партийжи даалгаларны берген, боттарының коллективтеринге кижи бүрүзү дүн-хүнүү, үени барымдаалавайн, бергелерге торудбайн кызымак, шалыпчы, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдарын чедип алыр хемчегларни ап турар. Партболүктериниң хөй нуруузу боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны багай эвес күүседип келгеннер. Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозта Күш-ажылчы Алдар орденниң ийиги, үшкү чергеэнинг эдилекчизи Д. С. Даидарның удуртканы механизастаттынган отрядтың партболүү эрткен чылын эки ажылдаан, өстүрүп алган чаагай дүжүдүн дүргеп, чидириг чокка ажаан алган. Бо чылын ында тараа ажаалдазы организастыг эгелээп. Шак ындыг мурнакчы партболүктерни өске-даа ажыл-агыйлардан адап болур.

Тараа ажаан алышкынының үезинде коммунист комбайнга, автомашинага, шаңга, сайгарылга баазазынга, тараа хүлээп алыр черге болгаш өске-даа харыысаалгалыг участоктарга ажылдап турар болза ак сеткилдиг ажылдаар, өскелерге үлегер-чижээн көргүзер, организакчы, четкестерге эптеш чок, чаа эгелээшкиннерни деткиир, мурнакчы дуржулганы нептередир, коллектив кежигүнериниң эки ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар, ажаан алышкын ажылдарын организастыг, дүргеп, шынарлыг чорудары негеттинип турар.

Тыванның тараажыларының сорулгазы болза 161 мун ажыг гектар тарааны ажаагаш, 200 мун тоннадан эвээш эвес тарааны бүдүүрер ооң 40 мун тонна тарааны күрүнеге дужаары болур. Кылыр ажылдың хемчээли бичө эвес, ынчангаш шалыпчы ажылдаары чугула болуп турар.

Дүжүт ажаан алышкынының чедиишкиниг чорудары партия организацияларындан, көдээ коммунистерден улуубиле хамааржыр. Оларның тараапы дүрген, чидириг чокка ажаан алырынга организакчы, идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды күштелдирери, коммунистерниң хүүда үлегери улуг рольдуг. Кижилерни ажаан алышкынның чугула үчастоктарынга таарыштыр тургузары, социалистиг чарышты дээштиг организастаары, техниканы ажыктыг болгаш бүдүүрүкчүлүг ажыглаары хүнүң чугула айтырыглары, ынчангаш партия райкомнары, парткомнар, партия эге организацияларга олче кол кичээгейни салган. Бо хүннерде көдээде партийжи организастыг, масса-политиктиг ажылдың төвүн хову түрлагларынче, шаңнарже шилчиткен. Тараа ажаан алышкынын Тес-Хем, Таңды, Бии-Хем, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары организастыг чорудуп турар.

Дүжүт ажаан алышкынының үезинде онза харыысаалга партболүктерге, ооң коммунистеринге онаажыр. Партболүктерни ажыл-агый бүрүзүнүң механизастаттынган отрядтарында, бригаларында, звеноларында тургускан. Олар коммунистерге тодаргай партийжи даалгаларны берген, боттарының коллективтеринге кижи бүрүзү дүн-хүнүү, үени барымдаалавайн, бергелерге торудбайн кызымак, шалыпчы, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдарын чедип алыр хемчегларни ап турар. Партболүктериниң хөй нуруузу боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны багай эвес күүседип келгеннер. Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозта Күш-ажылчы Алдар орденниң ийиги, үшкү чергеэнинг эдилекчизи Д. С. Даидарның удуртканы механизастаттынган отрядтың партболүү эрткен чылын эки ажылдаан, өстүрүп алган чаагай дүжүдүн дүргеп, чидириг чокка ажаан алган. Бо чылын ында тараа ажаалдазы организастыг эгелээп. Шак ындыг мурнакчы партболүктерни өске-даа ажыл-агыйлардан адап болур.

Тараа ажаан алышкынының үезинде коммунист комбайнга, автомашинага, шаңга, сайгарылга баазазынга, тараа хүлээп алыр черге болгаш өске-даа харыысаалгалыг участоктарга ажылдап турар болза ак сеткилдиг ажылдаар, өскелерге үлегер-чижээн көргүзер, организакчы, четкестерге эптеш чок, чаа эгелээшкиннерни деткиир, мурнакчы дуржулганы нептередир, коллектив кежигүнериниң эки ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар, ажаан алышкын ажылдарын организастыг, дүргеп, шынарлыг чорудары негеттинип турар.

Тыванның тараажыларының сорулгазы болза 161 мун ажыг гектар тарааны ажаагаш, 200 мун тоннадан эвээш эвес тарааны бүдүүрер ооң 40 мун тонна тарааны күрүнеге дужаары болур. Кылыр ажылдың хемчээли бичө эвес, ынчангаш шалыпчы ажылдаары чугула болуп турар.

Дүжүт ажаан алышкынының чедиишкиниг чорудары партия организацияларындан, көдээ коммунистерден улуубиле хамааржыр. Оларның тараапы дүрген, чидириг чокка ажаан алырынга организакчы, идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды күштелдирери, коммунистерниң хүүда үлегери улуг рольдуг. Кижилерни ажаан алышкынның чугула үчастоктарынга таарыштыр тургузары, социалистиг чарышты дээштиг организастаары, техниканы ажыктыг болгаш бүдүүрүкчүлүг ажыглаары хүнүң чугула айтырыглары, ынчангаш партия райкомнары, парткомнар, партия эге организацияларга олче кол кичээгейни салган. Бо хүннерде көдээде партийжи организастыг, масса-политиктиг ажылдың төвүн хову түрлагларынче, шаңнарже, сайгарылга баазазынче, тараа хүлээп алыр пунктуларже шилчидер, кичээнгейни социалистиг чарыштың дээштиин бедидеринче, ооң түңнелдерин айытқан хуусаазында үндүрериче углавдырган. Тиилекчилерни шаңнап-мактап, оларның чедиишкиннерин, ону канчап чедип ап турарын дүрген болгаш калбаа-биле ажыл-ишчилерге дыйнадып, агитхуудустарга бижип, агитаторлар чугаалап берип турар. Чамдык совхозтарда парткомнар, профвилел комитеттери чарыштың түңнелин хуусаазында үндүрбес, мурнакчыларны шаңнавас, байыр чедирбес, агитхуудустар үндүрбес дугайында медээлер редакцияга кээп турар, ол четпестерни чайладыр херек.

Дүжүт ажаан алышкынында четпестер чок деп болбас. Бай-Тайгада «Тээли», Улуг-Хемде «Ак-Туруг» совхозтар тараа ажаалдазын шынар чок чорудуп турганы илереэп. Районнарның чамдык совхозтарында комбайндан тараа сөөртүр, күрүнеге тараа дужаар автомашиналар чедиишпейн баар таварылгалар ам-даа бар, ону ажаан алышкынның түлүк үезинде болдурбас ужурлуг.

Тараа ажаан алышкынының дайынчы штабы партия райкомнары болур. Олар партия эге организацияларының ажылын бөлүктеп, РАУК чөвүлелдериниң ажыл-чорудулгазын хынаар, дайлап-башкарар, ажаан алышкында киржип турар бүгү звеноларның бүдүүрүкчүлүг, эки ажылдаарынга чугаалаар. Од ышкаш улусчу контролёрларның, депутат болуктериниң, амыдырал хандырылга организацияларының ажылын удуртур.

Тыванның тараазын чидириг чокка кыска хуусаада ажаан алырынче, күрүнеге тараа садар хүлээглеп күүседириниче бүгү күштү партия организацияларын мөөңнээр хүлээглелиг.

Сентябрь—мал чемнерин белеткээриниң болгаш дүжүттү чидириг чок ажаап алырының шалыпчы айы

Бөгүн «ШЫН» солун КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАРНЫҢ ТҮГҮН «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырында Анатолий Датович Хомушкунуң механизастаттынган звенозуунуң чедиишкиннерге турас-каазын кодурду.

Звено 1700 тонна сигең белеткээр планын дүүн 1710 тонна кылдыр күүсеткен. Механизаторлар «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи Кызыл-оол Монгуш, Михаил Сарыглар эң шалыпчы ажылдан, күш-ажылчы үлегерин көргүзүп турар. Мал чемни белеткен турар коллектив ам-даа 200 тонна сигеннн белеткээрин хүлээвеген.

Мурнакчылардан үлегер алыңар! Эң хөй болгаш шынарлыг мал чемнин белеткеп алыр дээш социалистиг чарышка идепкейлиг киржиңер!

ДҮЖҮТ АЖААЛДАЗЫНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

Эрткен хонуктарда республиканың бүгү девискээринге чаашкын үзүктелбээн. Ол чорук дүжүт ажаалдазынга шантыктаза-даа, мурнакчы ажыл-агыйлар бедик көргүзүглерни чедип алган. Ылаңгыя Тес-Хем районнуң совхозтарында ажаар тараа бир муң хире гектар арткан, ам бир неделя дургузунда ажаалда доостур.

Күрүне шыгжамырынче киргең тарааның ниити түңү 5113 тонна четкен. Эң хөй тараа Таңды, Бии-Хем районнардан киргең. «Ленинчи орук» совхоз 842 тонна, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз 797 тонна тарааны дужааган.

Сентябрь 8-тиң медээзин ёзугаар адырга, республикада дүжүт ажаалдазының байдалы мындыг: **бирги одургда** — кезер шөлү, **ийиги-зинде** — ажааган шөлү, **үшкүзүнде** — бир гектарга оназаттыр алган дүжүдү, **дөрткүзүнде** — күрүнеге дужааган тараазы.

Бай-Тайга	1183	437	9,3	—
Монгун-Тайга	—	—	—	—
Барыын-Хемчик	3410	902	14,4	—
Өвүр	—	—	—	—
Сүт-Хол	4753	1913	14,8	145
Чөөн-Хемчик	12433	2117	10,2	50
Улуг-Хем	16142	3520	17,3	12
Таңды	42210	15325	10,6	1950
Бии-Хем	25307	7822	10,9	800
Тожу	—	—	—	—
Каа-Хем	25895	11333	7,9	2129
Тес-Хем	2292	1610	10,4	—
Эрзин	3023	820	10,9	27
Кызыл	23699	8714	11,6	—
Республика	161057	54567	10,8	5113
Эрткен чылын	—	27602	10,1	—

Республикада 170 гектар картофель ажаттынган, оон 1368 тонна дүжүт алдынган. Эрткен чылын 211 гектардан 1780 тонна картофель алдынган турган. Бир гектардан дүжүт: бо чылын —80 центнер, эрткен чылын —84 центнер.

Ногаа 173 гектардан 974 тонна ажаттынган. Эрткен чылын 181 гектардан 967 тонна алдынган турган. Дүжүдү: бо чылын — 56, эрткен чылын 123 центнер.

ХЕМЧИКТИҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйлары ниитизи-биле 1922 гектар шөлдүң тараазын кестирген. Ооң иштинде 1732 гектарны чыттыр кестирген, 764 гектарның тараазын бастырган, оон 995 тонналы ажаан алган.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң шөлдеринде 119 гектар кызыл-тасты, 119 гектар арбайны, 171 гектар чиңге-тарааны чыттыр кестирген. Ооң иштинде 180 гектарның тараазын бастырган. Од ышкаш 189 гектарда кызыл-тасты, чиңге-тарааны дөрт кестирген. Совхозтуң шанында 427 тонна чаа дүжүт киргең.

М. ДОҢГАК.

КИЧЭЭНГЕЙНИ—ТАРАА АЖААКЧЫЛАРЫНЧЕ

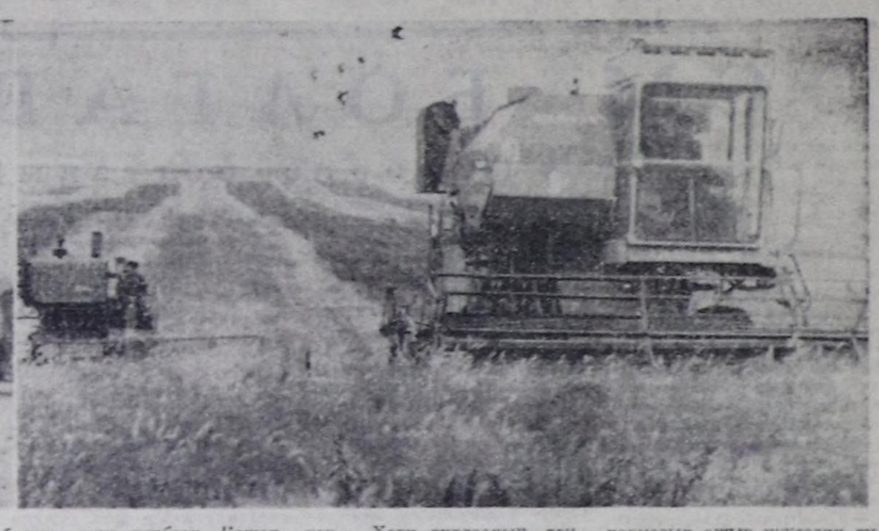

Дөң ажарга-ла тараа. Таңды районунуң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң дугаары бир хову-трактор бригадазының турлаанга чедир орук мындыг. Дүштеки чем үези. Механизаторлар-даа, чолаачылар-даа столоваяда чемненгеп турлар.

Бригадир Сергей Андреевич Макаров-биле ужуражы бердивис.

— Дүштеки чемни маңаа чемгерер бе, силерни чүге ажылдап турган чериңерге чемгербезил? — деп айтырдым.

— Бөгүн чаъс-чайыктыг, бүргеп, багай хүн болурга маңаа келдивис. Дүгээ чемненир дээрбиске чаглактанныптар вагончук бар эвес. Мындыг борап хүннерде үргүлчү маңаа кээп чемненир улустур бис. Вагон эккеп бээрининг дугайында айтырыгны директорга үргүлчү тургузуп келген бис — деп, бригадир чугаалаан. Мынчага чедир ол айтырыг шиитирлеттинмээнин бригадир хомудап чугаалады.

— Каш гектар черде кызыл-тас болгаш чиңге-тараа тараан силер?

— Бо хову шупту тараа чер-ле болгай. Боттарыңар көрүп тур силер ыйнаан. Үш муң дөрт түс гектар черде кызыл-тас, үш түс га черде чиңге-тарааны чаштырган бис. Ам ооң 920 гектарындан кызыл-тас, 80 га чиңге-тарааны кезиң алдывыс.

— Бир гадан ортумаа-биле чеже центнерни алдыңар?

— Чеди түс алдан гектар кызыл-тасты бастырган, шаңче аппарып чедирген бис. Бо черниң дүжүдү шоолуг эвес болуп турар. Бир гектардан 11-ле центнерни алдывыс.

— Ажылдың шуудаарынга үүү черле шаптыктап турарыл, Сергей Андреевич — деп айтырдым.

— Технология ёзугаар бистерге 6 КамАЗ турар ужургулуг. Ам бо хүннерде он тонналың түгле 3 КамАЗ бар. Ынчангаш оларны маңап турда-ла хөй үе чидер чүве-дир. Ам-даа машиналар херек.

Бригадириң негедге тургузуп турары кончуг шын. Ажыл үезинде туруушкунар түгле маңаарында эвес. Оске-даа чыдагааннардан хамааржыр турар болду. Бир комбайнга-ла ийи ремень, бункерден тараа дүжүрер база бир ремень арттыраң албас болза, дораан-на үстүп чаштагылай бээр. Эң ылаңгыя бир—1,900, бир—2,800, ийи—1,20 болгаш 4750 дугаарлыг ремеңнер кол негеттинип турар. Бо талазыбиле айтырыгны совхозтуң кол инженери Николай Евгеньевич Номиновка үргүлчү тургузуп келген. Кол инженер бригадаларга үүле ийи-чаңгыс көзүлген боордан башка, кээп көрбээн. Кажан комбайн ийикпе, азы трактор үрели бергенде дуза дилеп чеде бээрге, сен чолаачы кижи-дир сен, тракторист кижи-дир сен дээш дуза-даа катнажып механизаторлар хомудан чугаалаар болду.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка тараа сөөртүү-биле «Кызылагроүлетпүр т р а н с т а н» сентябрь 1-ден кереэ ёзугаар 20 автомашина ажылдап турар. Чолаачылар бо бригадага келгеш, үүле ийиле хонган. Оларның удугуп чыдар чериниң дугайында ким-даа сагыш салбаан. Ол дугайында совхозта профвилел комитедиң (даргазы Екатерина Ивановна Зайцева) чолаачыларның чурттаар черин мынчага чедир дерип бербээн. Ында чоттунар аржыыл-даа, чунар-демир бе-зин чок. Даштын салып каан цистернада ираны ажыдын алгаш, ында чуңун турар. Чурттаар өрээлдиң иштинде орунарының матрацтары чок. Телевизор, радио, солун, сеткүүл дугайында чугаалаандаа хереэ чок. Совхозтуң партком секретары Александр Сергеевич Беленков үш удаа келгеш, солун эккеп бээр мен дээш аазап каап олчаан келбээн. Ол хүн орунежек херекселдерин кымның экизэри билдинмейн барган. Ону эккеп каарга-даа чиде берзе, харыылаар кижи чок. Хову турлааның таңнылы Күнзенмаа Доңгак мынча хөй ак-чоорган, сыртыктар хүлээп албас мен, чиде-даа берзе харылавас мен дээш дедир тецкеш, олурупкап. Бо бүгүнү кымның-даа харыылаары билдинмейн турар.

«КызылагроүлетпүртрансТ»-ниң чолаачылары совхозка ажылдаандан бээр ай ажа берген. Ол үениң дүргүзүнде чолаачылар боттарынга бердинген онаалдаларын чедиишкиниг күүседип келген. Он хонуктан социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрүп турар. Ооң тиилекчилеринге Виктор Блинов, Иван Сафонов олар хамааржыр. Чарыштың тиилекчилери хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип келген.

Бо хүннерде совхозтуң тараа шелдеринде ажыл-ишулам-на хайнышкыныыт. Комбайнерлер мурнунда салдынган сорулгаларын күүседир дээш шалыпкын ажылдап турар, алган социалистиг хүлээглелерин күүседиргеге бүзүрел бар. Чүс тонна тарааны бастырарга-ла, бир беш ажырны комбайнга чуруп каар. Ам дээрезинде комбайнер Билигин Доңгак дөрт беш ажырны чуруду алган мурнуку одургуда. Ооң-биле кады Олег Доңгак, Сергей Лисовский, Леонид Возницкий болгаш өскелер-даа хүн нормазын ажыр күүседип турар.

Ол хүн комбайнерлер чиңге-тарааны кестирип киришкен. Машиналыг чолаачылар тарааны шаңче сөөртүрүп уламчылаан. Ажыл-иштиң хайнышкынының үезинде чүгле совхозтуң директору С. В. Денисов бригадаларны кезип, кайда, чүү болуп турарын ол билирер боордан башка өске хөй-ниитизи организацияларының төлээлеринден дуза чедиритер кижилер турлагларга хову аалчылар болуп турары ында ажыл-ишчилерниң сагыш-сеткилинге хомудал боон артып калган.

Турлагда аскан эрги лозун, плакаттарның өңнери безин куурарын калгылаан. Совхоза партия, профвилел болгаш комсомол организациялары ниитилел-политиктиг болгаш ажыл-агыйжы ажылдарны, кескү агитацияны кажан чаартырыл?

М. ӨЛЗЕЙ-ООЛ, «Шынның» корреспондентизи.

ЧУРУКТАРДА: Таңдыда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң комбайнера Доңгак Дамбажыкович Билигин күскү дүжүт ажаалдазының биргы черинде. Оңгар-Ховуда чиңге-тараа ажаалдазы.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

ПЛАНЫН АЖЫРГАН

Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң № 1 хову-трактор бригадазы бригадириниң дузалакчызы Быстан-оол Даваның удуртулгазы-биле ногаан маса ажаалдазын чогуур үезинде доозупкан. Салбыр 5608 тонна силос белеткээрин сентябрь 2-де 5718 тонна кылдыр ажыр боттандырган.

Силостаашкын ажылынга механизаторлар, чолаачылар идепкейлиг киришкен. Ажаан алдынган кукуруза, тооруктуң ногаан массазын Иштии-Хем сүт-бараан фермазының чанында 2 силос оңгарында урган. Силос оңгарынга ажылдан турган дүжүрүкчү ажылчыннар, пенсионерлер Андрей Доржу, Борбак-оол Монгуш, Серээ Кара-Сал ногаан масса ажаалдазын дооскуже ажылдаап, силос оңгарларын дескиндир шет кажаанды тудуп дооскан.

Совхозтуң механизаторлары бо хүннерде Арыскан салбырында кукуруза ажаалдазынче кирген.

Т. ОЧУР-ООЛ.

ХАМЫК УЖУР ХАРЫЫСАЛГАДА

Эргелеп башкарарының системазын сайзырацгайжыдып, эртем-техниктиг дешилгениг чедишкиниерин билдилит ажыглап, кижи факторун бирги чергениң айтырыы кылдыр көрүп тургаш, бүгү-ле адырларның эде тургустунуушкунун чедип ап болур. Бо улуг сорулгаларның күүседилдеи партия, совет органнардан күжениишкининг ажыады негеп турар.

Эрэни районнуң экономиктиг болгаш социал хөгжүдезиниң он ийиги беш чылда планын республиканың контроль чурагайларынга дүүштүр ажылдап кылган. Беш чылдың баштайгы чылында үлетпүр будүрүлгелерн, тудуг организацияларының чаа ёзу-биле ажылдап эгелээнин чамдык түңнелдер херечилеп турар. № 5 КМК, сеңделге тудуг участогу, совхозтарда ажылатай аргазы-биле ажылдап турар бригадалар планныг онаалдаларын күүседипкен. Он дөрт чурттаага бажыңнарын, Тес хемни кежир көвүрүнү ажыглага кирген. Чыл эгезинден тура тус черниң тудуг материалдарын белеткээр талазы-биле хемчеглер алдынын турар. 317 муң кезек туйбу, 6 муң кубометр тудуг ыяжы, 1504 кубометр дилиг материалдары, 29 тонна чугай белеткеттинген.

Эде тургустунуушкун күшажылчы колдективтең эгелээр. Сеңделге-тудуг участогунда Ч. Чамзырының удуртканы комсомолчу-аныяктарның тудугжу бригадазы объектинин «тергиин эки» демдекке дужаар деп эгелээшкинин идип үнүргеп. Канчаар эки шынарлыг ажылдап болурунуң дугайында хуралдап, дүржулга солчуушкуну кылып, кадрларның мергежилии бедидер талазы-биле хемчеглер алдынган. Чазанып чаа станоктарны тудугжулар ажыглап эгелээн. Будүрүкчүүр, шынарлыг ажылдаарынга ол дузалаан. Ол ышкаш ажылчынарның тарификациязын эде көргеп. Бо чорук оларның сонуургалын кедүрүп турар.

Ынчалзажок будүрүлгениң күрлавырларын чамдык колективтер долуу ажыглавайн, моондактыг чылдагаанарны чайладыр дээш шиитпирлинбиле хөделбейн турар.

Тудуг ажылының шынары куду, эде былышкынар хөй. Кедөө тудутларның таваан ханы эвес кылып турар. Печкаларны кылганы багай деп хомудалдар кирип турар. Туүйбу болгаш ыяш дилер цехтерде дериг-хереселдерни чаарты дериярн оожум чорүп турар. Бичe механизациязыны тудуг ажылында колдуу ажыглавайн турар. Күрбаикының болгаш мал эмнелгезиниң баазалының тудуу хожудан турар. Объектилерни үе-шаанда дужаавас, акша-хөреңгини шиңгээдип албас чорук хөй немелде чадүрүлгеге эгелеп (даргазы С. Амырбит) бо чылдан эгелеп чаа системаже кирер деп шуугаи турза-даа, херек кылында экижиишкин көзүлбейн турар. Чонга ачы-дуза чедирилгезининг саны кызырыдалар болдуруп турар. «Мөрен» совхозта инек казаазы, Ленин аттыг совхозта ийи аал чурттаар шлакбетон ийи бажың үр хуусаада туттуунун келген.

Сеңделге-тудуг участогунда тудуг материалдарының шыгжамырынче сагыш салбайн турар. Таңнымал тургусаанындан ону оорлап, төтчегеп турары четпес. Орук участогу Салчак Тока аттыг кудумчуның асфальтылаарыш уламдыктырган. Төп каан довураан үр үеде дескилевээн. Машина-техниканы долу ажыглавас, хол салдынчак ажылдың бир херечизи бо болур.

Күш-ажылчы коллективтерде бичии чаартылгалар, эде тургустунуушкунуңуң эге чадазының хемчегдери көстүп турар. Районда теледамчыдылганың ийиги программазы ажылдап эгелээн. «Нарын» совхозка «Москва» системаны тургузары база көрдүүп турар. Эрэни суурда үш кезек черде абонент шкафтарын тургускан чорук почтальоннарның ажылын дыка чиигеткен. Хоорайлар аразының автоматтыг болгаш чартык автоматтың харылзаазыныче чоорту шилчиринге белеткенип, В-12, Т-12 деп аппаратураларны тургускан. Төпке үш чүс номерлиг автостанцияны, Ленин аттыг совхозка почта бажының тудар.

Садыг точкаларын ажыдып, авточүдүрүкчүдерни тургускан. Садыг организацияларын эде тургустунуушкунче оожум кирип турар. Райпо коллективи планын үскен. Үлетпүр болгаш азып-чем бараанарын сөөртүрүнүң лимидин ажыр чарыгдан турар хирede, хожудаашкининиң чылдагаанын арага орнунга еске бараанны көвүдетпээнинде деп райпо удуртукчулары тайылбырлап турар. Херек чүгле ында эвес. Чонның хереглелин бо үениң негелдезинге дүүштүр хандырары чедип алдынмаан. Эът, сүт, ногаа аймаа үзүктелип турар, хлебтиң шынары эки эвес. Садыглаашкын культуразы чаныс хевээр артышаан. Ниитиниң чемпенилге чери ассортиментини калбартыр, чемниң шынарын экижедер айтырыгны кичээнгейден үндүрүп турар. Райпода сан-хөө ажыл-агый талазы-биле четпестер бар. Райпо баштаар чери (даргазы А. Ширин) чоңдан садын алган малының кададыы организастаар болза эки. Оларга одарны тускайлап бээри чугула. Хөй чурттакчылыг Нарын суурга кооперация будүрүлгезин тургузарын өөренип көрүп турар бис.

Амыдырал хандырылга будүрүлге эргелели

• • •

ЧУРУКТАРДА: Бия-Хемдеги «Өөк» совхозтуң төвүндә аъш-чем магазининде комсомолчу-аныяктар бригадазы бар. Бараан саарылгазының планныг даалгаларын олар ажыр боттавдырып, садыгларының культуразын бедидерин чедип ап турар.

Ында комсомолчу Татьяна Моисеева аныяктар бригадазының ажылын удуртуп, бараннарны үзүктел чокка чедип алгаш, чонга садарынче киэзингейни салып турар.

Комсомолчу садыгжылардан Людмила Калягина кассирлээр. Оон өске-даа садыгның ажылдарын ол кылыр.

Садыгда янзы-бүрү соктарны садып турар. Магазинниң соңгазының дужунда столчугаштыг тургускан. Ооң кырында чечектер өзүп үнүп турар. Чанында шилдерде соктарны ажыткаш, сорт айгы-биле графиннерде кудуп каан. Келген улус соктарны садып ишкеш, көпеөн тавакка салып каар.

Соктарны садыгларын комсомолчу садыгжы Алева Баштыг-оол организастап, боду киржип турар. Аныяк садыгжылар шупту бедиткен социалистиг хүзөлгелерлиг. Он ийиги бөш чылдың бедиткен хүзөлгелерин чедишкиниг күүседир дээш, аразында чарыштыг ажылдап турарлар. Олар август айда чөрби муң рубльдүг бараанын саарарын ажыр күүсеткеннер.

ЧУРУКТАРДА: Аржаан суурнуң аныяк садыгжызы Алена Баштыг-оол, Татьяна Моисеева, ооң чанында кассир Людмила Калягина.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

• • •

Болгарияга улусчу эрге-чагырганың тургустунганының 42 чыл ою

ЧҮС-ЧҮС ЧЫЛГА ДЕҢ ОРУК

Москва—София аразынга чоруур поездинид, соңгазындан күстүң тыныжынга алынкан пейзаж кестүп келгилээр. Бүгү-ле чүве ам-даа ногаан хевээр болза-даа, шала билдирер-биллиимес кылдыр алдынналы берген арыглар бо-ла эрте бергилээр. Садтар, огородтар бүргээн көдээ суурлар эңдерик. Тараачын кижи чүс-чүс чылдарда тараапы болгаш өске-даа культураларны хандыкшылбиле тарып, өстүрүп ап тораан. Балканнарыны чери ажок беримчелиг болганда ол хей дужүттү ажаап ап келген. Шөлдерде көдээ ажыл-агый болгаш чер казар техника хөйү-биле кестүп эртер. Ыпаар-ла, ырак черлерже, электри дамчыдылгазының шугумнары шөйлүп чоруй баргылаан. Заводтар-ла, заводтар... Шупту аңгы-аңгы. Улуг эвес фабрикалардан индустрияның күүтүтпеннеринге чедир — кандыг-даа будурүлгелер бар.

Болгар улустуң 42 чыл дургузунда эртиен оруу чүс-чүс чылларынга дең болгаш, шынап-ла, сагыш-сеткилди өөрүп келбес арга чок. Аңаа чүгле ооң чедишкиннеринге өөрүп чоруур өңнүктери эвес, а харын оларның херек кырында чедишкиннерин чажырар таварылгаларны дилеп чоруур өңнүктери эвес кижилер үнелелин берип чоруур. «Болгария сөөлгү он чылда Европага экономиктиг хөгжүлдениң эң бедик темпилериниң бирээзин челип алган» деп, «Вашингтон пост» солунлап Джексон Диел чоокта чаа миннир ужурга таварышкан.

Экономиктиг өзүлдениң көргүзүглери көдээ ажылагыйының индустриализациязының болгаш механизацияның чайгылыш чок чорудулгазы-биле танып кижинин алдепсиндирбези билдингир. Ынчызы-биле 1949 чылдан 1986 чылга чедир үениң дургузунда национал экономикаже 124,7 миллиард лев капитал салымышкының киирген. Ооң иштинде үлетпүрге —53 миллиард лев болуп турар. 1985 чылдың төнчүзүнде улус ажыл-агыйының кол фондулары 104,4 миллиард лев болган. Бодап көрүнер, 9 миллион чурттакчы чонуут чурткa ол түң — моон ыңайгы хөгжүлдениң быжыг фундаментизи болур. Совет Эвилелиниң болгаш өске-даа социалистиг чурттарның дузазы Болгарияның чедишкининг хөгжүлдезинге дыка салдарлыг болган. Чамдык таварылгада, амгы үениң үлетпүрүнүң бүгү адырларын харыгда хөгжүдерин ол чорутпаан. Чурттуң Экономиктиг дузалажылга чевүлелинге киржилгези ЭДЧ-ниң чаңгыс аай комплекизининң бот-боттарын немээр кезээне даанмышаан болгар индустрияга шалыпкын хөгжүүр арганы берген. Чамдык адырлар талазы-биле БҮР-нуң дыка тодаргай специализациязы планнаттынын кылдынган. Ынчангаш аңаа эртем-техниктиг депшилгениң дээди деңнелинге чедир оларны хөгжүдер арганы берген.

Электрониканы ап көрээл. Статистиканың сан-чурагайларын ёзугаар алырга, чурттуң чурттакчы чонунуң санынга хамаарыштыр салалга техниказының кылыгларын үндүр садар талазы-биле ол чурт делегейде бирги черже үнген. Оларның хөй кезии бистиң чуртувуста ксэп турар. Транспорт машина тудуу, ылаңгыя электриглиг болгаш автокарзаны тудуп, тургузарынга мурнуку турушту эдлеп турар. Чижээ, «Балканнар» эртем-будурүлге болгаш садыг каттыжашкын-биле бүргеткен. 1980 чылдан 1985 чыл чедир күрүнениң пенсия тыпсырыгга саналашкынналры 42 хуу өскен. 100 ап-бүленик 37-зи хуудa машиналыг болуп турар. А чурталга шөлүнүң ортумак хандырылгазы мындыг: бир кижинйң эдлээр шөлү 15 дорбелчин метр ажа бээр.

Культура талазы-биле өскерлиишкиннер кайгамчык. Театр, кино (чүгле телевидениең ачызы-биле эвес), чурулга уран чүүл бажың бүрүзүнде киргеп дээр болза хөөредиг болбас. Чижээ, эртекен чылын музыка-хөгжүмнүг концерттерни 600 муң кижи көргеп. Болгарияда 65 театр шилерни көргүзүп турар. Болгар кижи чылда он кинону көрүп, чеди номну садып ап, сес журналды, 119 солуунну номчуп турар. Ында орус болгаш совет литературага сонуургал ажок улуг. Дыка хей хоорайларда совет номларның тускайлаттынган садыглары ажылдап турар. Аңаа инвантарның саны улам көвүден бар чыдар.

Бистиң чуртувуска болгаш ооң культуразынга ынчангаш чүзөгей кандыг-даа эдепсиниг болдурбас. Совет-болгар харылзаалар амыдыралдың бүгү-ле адырларында шалыпкын хөгжүп турар. Советтер чуртунда ажы-дүнмалыкшы төрелдешкээ чок округ азы хоорайны Болгариядан тывараы берге. БҮР-нуң экономиказының бүгү адырларының моон ынайгы хөгжүлдезинге демин каттыштырбышаан ында совет тускай эртемниглер ажылдап турарлар. Газ чыдар черлерни шингээдип алырынга, арга-арыгның байлаан болгаш өске-даа түүлдерни ажылдап кылырынга болгар өңнүктеристиң ботгарының күш-ажылчы үлүүн кирип турар черлери бистиң чуртувустуң картазында эвээш эвес. Бо чыл ийи таланың харылзааларының дыка бедик үе-чадаже киргенинiң эгезин салгап: ийи чурттуң экономиктиг болгаш эртем-техниктиг политиказының дүүштүрүлгезин ханыладыры, кады ажылдажылганың адырларынга кандыг-бир чүвени эң баштай ажыктаның тодарадырынга стратегиниң чаңгыс ай хевирлээшкинни чорудары. Ол ажыл-чорудулганың бир кезең чижээ болза, «Красный пролетарий» (Москва) эртем-будурүлге каттыжымышкыны-биле «Берое» (Стара-Загора) болгаш ЭММ (София) биле Изиновонуң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг станок тудуушкунунуң будурүлге каттыжымышкыны аразында кады ажылдажылгазы болур. Улусчу Болгарияның чедишкиннери бышкан социалистиг интилелдиң тудут-суурулында апаа-ла, кандыг-даа бергелер чок хегжүп бар чыдарын көргуспейн турары илдең болбайн. Ылаңгыя будурүлге адырларында бергелер бар. Үлетпүр болгаш көдээ ажылагый продукциларының чамдык категорияларында шынар дугайында айтырыг чидин-биле тургустунуп турар. Электри хандырылгазында үзүктелиишкиннер бар. Чурттакчы чонуң хандырылгазының чамдык айтырыглары эки-ле чедир шинтпирлеттинмейн турар. Өзүлдениң бо айтырыгларын бүгүле деңнелдерде, ооң иштинде болгар парлалгада ажык болгаш калбаа-биле чугаалажып көрүп турар. Революция тиилээн соонда болгар улустуң эрткен 42 чылда чедип алган чедишкиннерин ол айтырыгларны боттуг шинтпирлеп турарының үндезинin кылдыр санаар хөрек.

Ю. ТЫССОВСКИЙ,
СЭТА-ның корр.

АРАГА ИШПЕС ЧОРУК — АМЫДЫРАЛДЫҢ НЕГЕЛДЕЗИ

ЭЗИРЭЭН ЧОРУКТАН БОЛГАН АЙЫЫЛ

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди чарлаандан бээр бир чыл ажыы турар. Бо үениң дургузунда республикада-даа, Тес-Хем районда-даа эвээш эвес чүүлдер кылдынган. Кудумчуларга элең-тендиг чоруур кижилер, кем-херек үүлгедир арагачылар эвээжээн.

Ынчалза-даа ооңгургаары ам-даа элек дээрзин Тес-Хемге болгулаан чамдык фактылар бадыткаар. Араганы ботгары кылыр, ооң уламылап аар кем-херек үүлгедир чоруктар мында ам-даа, бар. Ооң чамдык чижектерин мында чугаалаза артык эвес боор.

«Чодураа» совхозтуң мал чеми белеткээр 6 кижи составтыг звеноазу Хөрлүг-Кыштаг деп черге ажылдап турган. Аңаа тракторист Константин Захаров, звено удурткучузу Александр Укей оларның «эгелээшкини-биле» ишкири 38 литр флягага пиво кылганнар. Оозу «быжа» же ажыл-агый аайы-биле кежүп чорупкан чурттакчылар бажыңнарын Кызыл-Мажалык суурда, Ак-Доаурак хоорайда кижилерге садыпкаш баргылаан. Ынчангаш Эрик кудумчуунуң бир талазында дөрт-де бажың артkан, ол кудумчуңуң аян-хевири баксыраан. Суурнуң чурттакчыларының хөй кезии колхоз үениниң тар бичии бөрбак бажыңнарында чурттап турар. Ынчангаш чон тудуг айтырыын, суурнуң аян-шинчизибиле холбашкан айтырыгларны хурал-суглаага көдүрүп, чугаалап-даа келген. Ынчалзажок ол саналдар, сүмелерге «Шекпээр» совхозтуң дирекциязының кичээнгейни чок артып каап турар. Кичээнгей чүгле совхоз төвүнде. Чурталга тудуглары ында туттунуп турар, а салбырже ол талазы-биле кичээнгей кошкак болуп турар.

Суурун чаагайкыдар, бажың-балгат тудуун сайзырадыр айтырыгны соңгучулар СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Б. С. Нурзатка тургускан. Соңгукчуларның ол дилээн депутат совхоз дирекциязының кичээнгейинге чедирип, болдунар хемчегларни алганының түңнелинде, чонуң негелдерин ботганын эгелээн. Үениң негелдезинге дүүштүр туттунган уруглар садыг ажылдан эгелээн. Ийи-ийи даал иштиг чурттаар дөрт чурталга бажыңнарының тудуу эгелээн, чеди малчын коданче электри чыры кирген. Ынчангаш суурунга чыл санында чаа тудуглар туттунуп, немежир дээрзинге ооң чурттакчылары бүзүрел турар.

С. СҮРҮН.
Барыын-Хемчик район.

Хоорай, суурларывыстың аян-шинчизи

НЕМЕЖИП ЭГЕЛЭЭР

Аяңгаты — арыг агаарлыг, арга-ыяш-биле хүрээлеткен чараш черде таваа салдынган суур. Көдээ ишчилериң амыдырал-чурталгазынга эргежок чугула объектилер — садыг-магазин, харылзаа салбыры, эмнелге пунктузу, ортумак школа, клуб, библиотека, уруглар садыы бар.

Амгы суур алдан чылга чедир колхоз төвү турган, ооң соонда ону «Шекпээр» совхозтуң салбыры кылдыр организастаан. Ооң бээр чээрби беш чыл эрткен. Бо үениң иштинде суурга кандыг чаартылгалар болганыл? Ийи-ийи аал чурттаар он бажың, интернат, чунар-бажың, харылзаа салбыры, магазин ажыг-далга кирип, суурга немешкен. Чаартылгаларга өөрүвес кижи кайда боор. Суур өзүп турар, ынчалзажок ооң өзүп, чаартының турарын оожум деп болур. Моон өске черлерриалдары. Белоруссиядан — шкл. Кривой Рогтан болгаш Донецкиден прокат болгаш кан чүдүрген составтар чедип келген. Ында-бүрү техника, дериг-херекселдер, тудуг материалдары чүдүрген составтар бөгүн-даарта келирии маңап тур бис — деп ол уламчылаан.

Чер шимчээшкининиң уржуктарын дүрген үзүткаарынга бодунуң үлүүн киирер дээш демир-орукчулар дүрген чүүтерге «ногаан кудумчуларны» ажыктаан.

◆ **СИМФЕРОПОЛЬ.** «Фотон» дээр каттыжышкынның ында ажыттынган магазини садыш алыкчыларга эң таарымчалыг байдалды тургузарын шинтпирлээн. Ында «Фотончуп» бодунуң-даа, өске-даа будурүлгелериң кылган телевизорларын садарын, техниктиг хандырылгазын база септээрин организастаан.

Бир кижи телевизор садыш алган болза, ону дуржулгалыг мастер кандыг-даа төлевир чокка тургузуп бээр, бир ай иштинде контрольдаан соонда завод-будурүкчүнүң магадылаан хуусаазы күштүг боон эгелээр. Телевизорну стационар байдалга септээр апарганда ооң орнунга содур фондудан аппаратты эккеп бээр, септелге доостурга ап турар. Садыш алыкчы-биле ындыг харылзааны тутkан чорук бодунуң продукциязының дугайында ылаптыг медээ алыр арганы будурүлгеге берген.

◆ **КИШИНЕВ.** Чер шимчээшкининге катыгдаан кижилерже чоруткан майгыннар чүдүрген вагоннар Россия Федерациязындан Молдавияда чеде берген.

— Чурттуң бүгү будуңнарындан бистиң республикаже көп турар чүктериниң хемчээли хүн бүрүде өзүп турар — деп, Молдавияның демир-орук сөөртүлге албанының начальныгы Ю. Филаткин чугаалаан. — Бистеө Үстүү Камскиден мяш материалдары, Белоруссиядан — шкл. Кривой Рогтан болгаш Донецкиден прокат болгаш кан чүдүрген составтар чедип келген. Ында-бүрү техника, дериг-херекселдер, тудуг материалдары чүдүрген составтар бөгүн-даарта келирии маңап тур бис — деп ол уламчылаан.

Чер шимчээшкининиң уржуктарын дүрген үзүткаарынга бодунуң үлүүн киирер дээш демир-орукчулар дүрген чүүтерге «ногаан кудумчуларны» ажыктаан.

◆ **СИМФЕРОПОЛЬ.** «Фотон» дээр каттыжышкынның ында ажыттынган магазини садыш алыкчыларга эң таарымчалыг байдалды тургузарын шинтпирлээн. Ында «Фотончуп» бодунуң-даа, өске-даа будурүлгелериң кылган телевизорларын садарын, техниктиг хандырылгазын база септээрин организастаан.

Бир кижи телевизор садыш алган болза, ону дуржулгалыг мастер кандыг-даа төлевир чокка тургузуп бээр, бир ай иштинде контрольдаан соонда завод-будурүкчүнүң магадылаан хуусаазы күштүг боон эгелээр. Телевизорну стационар байдалга септээр апарганда ооң орнунга содур фондудан аппаратты эккеп бээр, септелге доостурга ап турар. Садыш алыкчы-биле ындыг харылзааны тутkан чорук бодунуң продукциязының дугайында ылаптыг медээ алыр арганы будурүлгеге берген.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА ССРЭ

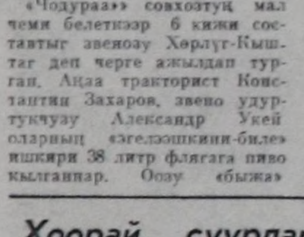

БАЙДАЛ ЧИДИГЛЕНГЕН

ЛА-ПАС. Боливияда иштики политиктиг байдалдың чидиглениэр уламчылап турар. Даг-руда үлетпүрүнүң болгаш экономиканың чамдык өске-даа адырларының ажылышчыларының бүгү-ниитн ажыл соксадымышкыны ам 20 хонук дургузунда уламчылап келген. Дөрт хонук бурунгаар ап чарлаан шахтерларга муң хире ажылчыннар, албан-хаакчылар, башкылар болгаш студентилер немежи берген. Чурттан америк шеригларни кандыг-даа саадаашкыи чокка дораан үндүрерии, онза байдалды солуурун, профсоюзлел болгаш хей-ниитн организацияларының хоругдаттырган ажылдакчыларын хостаарын, республиканың конституциязының магадылап турары демократтыг эргелерни болгаш хосталганы катап тургузарын, чонуң эрге-ажыынга социал-экономиктиг айтырыгларны шинтпирлээрин олар иеген турарлар.

Массалыг удурланыышкынналрның чалгыы болливий ниитилелдиң бүгү кезектерин хөме алы берген.

(СЭТА).

⊙ Венгр будурүлгениң кол чагыкчылары.

⊙ Демократ ы г эргелер болгаш хосталга дээш Боливияның ажылчын кижилери демисежип турар.

⊙ Дикта торга удур чыскаалдар идепкейжий берген.

⊙ Афган армия ынанып болур күчүлүг күш апарган.

ПАРЛАЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

ЛОНДОН. Афганистанда байдал экижии орар: экономика хөгжүп турар, көдээ ажыл-агый болгаш үлетпүр будурүлгезинiң хемчээли өскен, социал айтырыглар чедишкининг шинтпирлеттинин турар. Афган армия ынанып болур күчүлүг күш апарган. Ооң-биле кады революцияга удур күштер баксыраан. Чурттакчы чонуң деткимчезин албастаан. Ангылашкак, харылзаа чок болу берген. Байдал бүгү талазы-биле афган революциянын талазынче чайлы берген. Бо бүгү Афганистандан Төрээн чуртунче совет шеригларнин чамдык кезектерин болгаш салбырларын чавдырар дугайында шинтпирии хүлээп алыр арганы ССРЭ-ге болгаш АДР-ге берген.

Ол дугайын британ парламентинин бажымына организастаан «Афганистанның өңнүктери» шинтилелдиң парлалга конференциязынга медеглээн. Чоокта чаа Афганистанга чораашаа, ооң ээп келген лейбористер партиязындан общиналар палатазының кежигүнү Гарри Коэн аңаа көрген чүүлдерин журналистерге сонуургадып, АУДП-ның ТК-зының Чиигине секретары Наджиб-биле ужурашканын чугаалап берген. Совет дузаның Афганистанга чугула болуп турарын ол айыткан.

Ол шинтилелдиң чиигине секретары Мохаммед Ариф конференциязга чүве чугаалаан. Афганистанны долгандыр турар байдалды, чүүн-даа муриунда, революцияга удур күштерни боо-чепсек-биле хандырарын соксадырынче болгаш акша-хөреңги берип деткиирин болдурбазынга угланган харыы базымнарны кылырын барымын чүк чуртгарындан Афганистан маңап турар деп айыткан.

(СЭТА).

ПРЕЗИДЕНТИНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

НЬЮ-ЙОРК. Латин Американың чурттарынга хамаарыштыр АКШ-тың администрациязының чорудуп турары улуг күрүнезирек политиказын Бразилияның президентизи Жозе Сарней шыңгызы-биле шүүмүчүлээн. «Форин афферс» журналга парлап үндүрген чүүлүнде Бразилия экономиктиг берге кризисти чуртган эрткен, ооң түңнелинде ол чуруттуң 30 миллион хамаатылары ядарааңгай байдалда чурттап турар деп, ол демдеглээн. Ол үениң иштинде АКШ-тың талазындан деткимче көргүзериниң бичии-даа сомазын көрбээн бис деп, бразил күүненiң бештыңы айыткан.

(СЭТА).

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БУДАПЕШТ. Совет чагыкчылар-биле ханы кады амылдажылгазы Венгрияның Кечкемет хоорайында прибор тудуунуң заводунуң коллективиниң күш-ажылчы дең-дескиторуун тодаргайлап турар. Амгы үениң бо будурүлгезиниң цехтеринде прибор шиттерии, спидометрлерни, тахометрлерни, манометрлерни будурүп үндүрүп турар. Оларны совет биче литраждыг «Жигули» автомобильдерге ажыглап турар. Кечкеметтиң прибор тудукчуларыбиле барык он чыл дургузунда кады ажылдажылганы чорудуп келгеннер.

Совет автомобиль тудукчуларын бөгүн бистиң будурүлгевистиң кол чагыкчылары болуп тураралар деп, заводтуң кол инженери Шандор Киш чугаалап турар. Ынчангаш оларның чагылларын шынарлыг кылыры болгаш чогуур үезинде күүседир — бистиң ат-алдарывыстың херээ кылдыр санап турар бис. Чылынга хамаарыштыр салалга техниказының кылыгларын үндүр садар талазы-биле ол чурт делегейде бирги черже үнген. Оларның хөй кезии бистиң чуртувуста ксэп турар. Транспорт машина тудуу, ылаңгыя электриглиг болгаш автокарзаны тудуп, тургузарынга мурнуку турушту эдлеп турар. Чижээ, «Балканнар» эртем-будурүлге болгаш садыг каттыжашкын-биле бүргеткен. 1980 чылдан 1985 чыл чедир күрүнениң пенсия тыпсырыгга саналашкынналры 42 хуу өскен. 100 ап-бүленик 37-зи хуудa машиналыг болуп турар. А чурталга шөлүнүң ортумак хандырылгазы мындыг: бир кижинйң эдлээр шөлү 15 дорбелчин метр ажа бээр.

Культура талазы-биле өскерлиишкиннер кайгамчык. Театр, кино (чүгле телевидениң ачызы-биле эвес), чурулга уран чүүлү бажың бүрүзүнде киргеп дээр болза хөөредиг болбас. Чижээ, эртекен чылын музыка-хөгжүмнүг концерттерни 600 муң кижи көргеп. Болгарияда 65 театр шилерни көргүзүп турар. Болгар кижи чылда он кинону көрүп, чеди номну садып ап, сес журналды, 119 солуунну номчуп турар. Ында орус болгаш совет литературага сонуургал ажок улуг. Дыка хей хоорайларда совет номларның тускайлаттынган садыглары ажылдап турар. Аңаа инвантарның саны улам көвүден бар чыдар.

Бистиң чуртувуска болгаш ооң культуразынга ынчангаш чүзөгей кандыг-даа эдепсиниг болдурбас. Совет-болгар харылзаалар амыдыралдың бүгү-ле адырларында шалыпкын хөгжүп турар. Советтер чуртунда ажы-дүнмалыкшы төрелдешкээ чок округ азы хоорайны Болгариядан тывараы берге. БҮР-нуң экономиказының бүгү адырларының моон ынайгы хөгжүлдезинге демин каттыштырбышаан ында совет тускай эртемниглер ажылдап турарлар. Газ чыдар черлерни шингээдип алырынга, арга-арыгның байлаан болгаш өске-даа түүлдерни ажылдап кылырынга болгар өңнүктеристиң ботгарының күш-ажылчы үлүүн кирип турар черлери бистиң чуртувустуң картазында эвээш эвес. Бо чыл ийи таланың харылзааларының дыка бедик үе-чадаже киргенинiң эгезин салгап: ийи чурттуң экономиктиг болгаш эртем-техниктиг политиказының дүүштүрүлгезин ханыладыры, кады ажылдажылганың адырларынга кандыг-бир чүвени эң баштай ажыктаның тодарадырынга стратегиниң чаңгыс ай хевирлээшкинни чорудары. Ол ажыл-чорудулганың бир кезең чижээ болза, «Красный пролетарий» (Москва) эртем-будурүлге каттыжымышкыны-биле «Берое» (Стара-Загора) болгаш ЭММ (София) биле Изиновонуң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг станок тудуушкунунуң будурүлге каттыжымышкыны аразында кады ажылдажылгазы болур. Улусчу Болгарияның чедишкиннери бышкан социалистиг интилелдиң тудут-суурулында апаа-ла, кандыг-даа бергелер чок хегжүп бар чыдарын көргуспейн турары илдең болбайн. Ылаңгыя будурүлге адырларында бергелер бар. Үлетпүр болгаш көдээ ажылагый продукциларының чамдык категорияларында шынар дугайында айтырыг чидин-биле тургустунуп турар. Электри хандырылгазында үзүктелиишкиннер бар. Чурттакчы чонуң хандырылгазының чамдык айтырыглары эки-ле чедир шинтпирлеттинмейн турар. Өзүлдениң бо айтырыгларын бүгүле деңнелдерде, ооң иштинде болгар парлалгада ажык болгаш калбаа-биле чугаалажып көрүп турар. Революция тиилээн соонда болгар улустуң эрткен 42 чылда чедип алган чедишкиннерин ол айтырыгларны боттуг шинтпирлеп турарының үндезинin кылдыр санаар хөрек.

Ю. ТЫССОВСКИЙ,
СЭТА-ның корр.

ТЕЙТЕЛЬБОЙМ ЧИЛИ ДУГАЙЫНДА

ГАВАНА. Хосталганың үрде маңаан хүнүн чоокшуладып алыр дээш Чилиниң чону эрес-дидим демиселин чорудуп турар. Ол демиселде чүүтүң чурттакчы чонунуң дыка калбак массалары киржип турар деп, Чилиниң компартиязының, ТК-зының политкомиссиязының болгаш секретариадының кежигүнү В. Тейтельбойм Пренс Латин агентилелиниң тараткан чүүлүнде бижээн. Диктаторжу ёзу-чурум ам экономиктиг болгаш социал амыдыралдың бүгү адырларында сандараашкынныг байдалды чурттап эртип турар. Эрге-чагырга маңаргын артып каарын ораладашпышаан, Пиночет дыка коргунчуг үүлгедиглерни кылырын соксатпаан. Өлүрүкчүлер 19 харлыг чили Родриго Рохас де Негрини дириг чалбыш кылып каапнар. Дайынзырактарның база бир хиличенгээн кижизи — 18 харлыг Кармен Кинтана ерттенип-бышканының соонда ам өлүг-дириглиң аразында чыдар.

Пиночеттиң америк өмзээжикчилери бүгү Чилини шыва алы берген удурланышкын шимчээшкининиң мурнунга бодунуң коргуп-сүрээшкининиң өзүп орарын билип турар апарган. (СЭТА).

ПАРАГВАЙДА КҮЧҮЛЕЛ

БУЭНОС-АЙРЕС. Парагвайда Стресснериң ёзу-чуруму удурланышкынның улусчу чыскаалдарын базарынга армияның болгаш полицияның кезектерине деткимче көргүзеринге дузалаар терроржу бөлүктери — «шапо халдаар бөлүктер» кылдыр адап алганы дээрбечилер отрядтарының калбак четкизин бүгү чуртта тургузуп турар. Оппозициянның күжүн базарынга дыкыглаар база бир «штрумнаар батальон» белеткеттинганының дугайын терроржу дээрбечилериң бир удуртукчузу Стресснерге дыңнаткан.

Чартык шериг отрядтар иштики херектер министерствозунуң, юстиция болгаш күш-ажыл министерствозунуң база армияның командылал черинiң дорт дужаалы ёзугаар хөделип турар. АКШ-тың төп разведка эргелелиниң ашкаладырын турары коммунизмге удур бүгү делегей лигазының Парагвай салбырының коммунистиг ажылчорудулгага удур болуунуң удуртукчузу эрге-дужаалды Стресснериң «чазаанда» юстиция болгаш күш-ажыл министри Эухенио Хакет «дакыпрлап» турар. Диктаториүң каргыо шагдаалдарыбиле кады ол терроржу бөлүктер оппозиция күштериниң удуртукчуларын каржыдошкуун ажылап, демократтыг организацияларның базыңнарынга бомбаларны чажылдырып турарлар. Чоокта чаа парагвай фашистер студентилер шимчээшкининиң активчизи Родольфо Гонсалести боолап өлүргеннер.

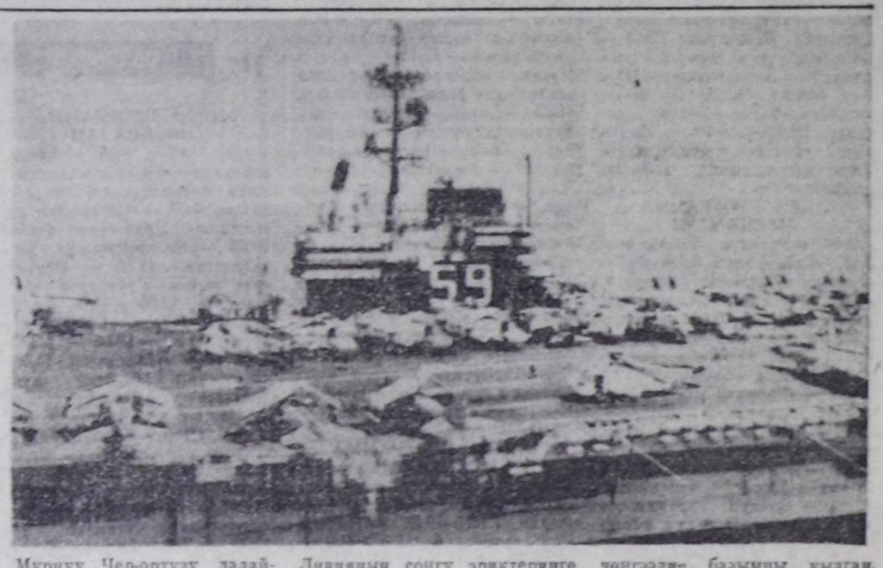

Мурнуу Чер-ортузу далайда дүшкүүрлүг чорукту АКШ өөскүтпүшаан. Ында билдине бергени-биле алырга, авианосец «Форрестолга» (чурукта) болгаш өске-даа дайынчы үш кораблыге Хайфа дээр израиль портче бабайн, Ливияның соңгу эриктеринге таныымылдаарын үргүлүлээрин Пентагон дужааган.

Ливияга удур чаа «шаажылаачы согугну» Ак бажың кылыр деп турар дүвүрээзинiң медээлер боон турда, Вашингтон ындыг эзлчеглиг чөңгээлиг базымны кылган. Даймычы хөделишкиннерiң болгаш хораланчы операцияларны чөрүдары, ол чуртка удур экономиктиг кызагдашкын хемчегларын ап чорудары ооң планында киргеи.

АП—СЭТА-ның телефотозу.

Ном болгаш номчукчу

ДИЛЕП, ТЫП ТУРАР

Республикада билдингир уругларга чогаалчыларының бирээзи Чооду Кара-Күске — чаа ат эвес. Оон бодунуң топтуг, далаш чогу ышкаш, шүлүктери база таваар төрүттүнүп, чоорту бижыгып келген. Барык-ла деңге бижип эгелээн эштери М. Эргеп, Э. Кечил-оол, К. Чамыян, С. Таспай болгаш өскелер-биле бир демей мергеживишаан, чамдык таварылгада шүлүктээн овур-хевирлер талазы-биле өөрүн мүрнай берген деп бадыткап болур барымдааны бо чылын бежен харлаанынга үндүрген «Аңайларым» деп шүлүктериниң чымындызы берип турар.

...Кывар суглуг чырыткылаң
Красноярск ГЭС-ке чедир.
Баштынчының лампазы.

Бажыңында хевээр арткан. болгаш өске-даа шүлүктери бичии чаштарның күзел-чүткүлүн, ажыл-херектерин, оюн-тоглаазын,—ажы-чаңын чеченмерген илередип турары-биле солуун, билдингир хрестоматияга чоок.

«Халдып олур, шымда!», «Ажылда!» деп шүлүктериниң сөөлгү аянажылгазын көрүңер: тоова-Вова, мында-шымда азы ажылда —Сүрүн-оолзуг-дур бе? Ындыг аянажылга ийи дапкыр ойнап алышкыныңар: эге болгаш сөөлгү рифма шүлүктү кайгамчык эки организастаар. Хевир талазы-биле авторуңар бир чаа базымы ол. «Кым мурнаарыл?» «Ай», «Күжүгеш», «Мыйыт-биле Мый-ыт» деп шүлүктерде автор чүүү чажырып каан деп бодаар силер? Оюнумнерни шын ажыглаар-га, дүрген-чугаа ышкаш апаар. Сөс-биле оюн, оон ийи, оондаа хөй утказы —уругларның чугаа сайзыралынга, чүвени угаазылап билиринге магалыг чемнил. Ол дилээшкин, тывышкын эвес бе? Ч. Кара-Күскениң ындыг аргаларлыг болганынга чүгле байыр чедирер спаар.

«Дүштү садар турган болза» деп шүлүк — ылап-ла чаштар чугаазы, оларның күзели, фантазиязы, адактың сөөлүнде, авторуңуң уругларның психологиязын эки билиринiң херечизи. Азы «Доос-Кара» деп шүлүк дижик. Чогаалчы ол амытанны истеп, элезинге хөөп, аңдара-дүңдере тудуп шинчилээнiниң түңнелинде, оон изи —трактороуу ышкаш, хевири — чычаан, демирзиг чыды —оон камгаланыр бүдүжү деп түңнелди үндүрүп келген. Эскеривичел, чараш, чаптанчыг, бичии кижилерге өөредилге эвес-тир бе?

«Итпиктиң ырызы» деп шүлүк, мээң сагыжымга Н. А. Некрасовтуң мындыг одуругларын киире каапты: куруг көңгүл үрүпкен дег, кургамзыдыр итпик этти. Автор ону үлегерлеп апкан эвес ыйнаан? Чок! Чай—элбекшил, итпик—оон медээчизи. Ожу деп бодалды Ч. Кара-Күске шүлүүнде сиңирип шыдаан. Амгы дүргедилиишкин деп белиишкинин шүлүк бижиринге хамаарыштырып болбас. Ол уран арга, уран чүүл эшкелевезин иеген турар. Кара-Күскениң тап-билээ чорүп орары оон өөрүлдезиниң чажыды-даа болуп чадавас. Далаш чок быжырымчалыг ажылдың бедик шынарлыг үлегер-чижээн бисте, тыва литературада, Ю. Ш. Кюнзегеш көргүзүп турар. Оон өөренир херек.

Бот-башкартыныла — амгы кижизидилге айтырыының, нинтизи-биле, реформаның кол шынары. Ол талазы-биле алырга, Кара-Күскениң «Бодум» деп шүлүү чаа, тодаргай уткалыг. Кысказы-биле чугаалаарга, автор дилеп, тып турар-дыр.

Ч. Кара-Күскени хичээндирер, бодаан чүвем — чаңгыс: бир хепке куттурган аян сөстери-биле эки шүлүктерни бокталдырып болбас. Чижээлээрге, «оой-ээй» дээн ышкаш, «Самолёдум», «Эстедип-ле олур мен» деп шүлүктерде олар арбын-дыр. Алгы-ышкы сөстериниң хоразын өске чижектен көргүзейн, М. Юидеш-оолда «Баян-Доо» деп шүлүк бар, харын-даа ыры боор. Үш-ле строфадан тургустунган бичии шүлүкте «Баян-Доо» биле «Декей-оо!» деп сөстер «за-шуу», «оо-шуу» деп аян сөстери-биле холушкаш, Тывада сураглыг бир малчының бүгү ажыл-ишчи овур-бүдүжүн дүй базып каапкан. Харын-даа аяттыг шаап орган эзирик кижи сагышка кирер «чогаал» болган. Автор кижи болдунуң чогаалыкка, маадырынга-даа хумагалыг, хүндүткелдиг болур үжүрлүг.

М. САЛЧАК,
башкы.
Мугур-Аксы ортумак школа.

А. КРЕСТЬЯНИНОВТУҢ «Сыынар» деп фотоэтюду.

ҮЕНИҢ СУДАЛЫ-БИЛЕ ДЕҢГЕ

Август ортан үезин. Хүннээректиг Хакасияның төвү — Абакан хоорайның Политчырыдыышкын бажыңындан үнген-кирген аңгы-аңгы нацияның аныктары-ла хөй. РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң организастааны Даг-Алтайның, Бурятияның, Якутияның, Хакасияның база Тываның аныяк чогаалчыларының семинары болуп турганы ол. Семинарны Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады, шылгараккай совет чогаалчы С. В. Михалков удурткан. Сибирниң автономнуг областары болгаш республикаларынга чаа тывылган аныяк авторларның чогаалдарын сайгарары-биле ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң секретары Э. Ю. Зимин, Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинiң консультантызы В. И. Чукреев, «Советский писатель» ном үндүрер черинiң редактору Р. И. Винепен, шүлүкчүлер Ю. П. Кузнецов, П. М. Градов, М. Г. Воронецкий, Г. Ф. Сысолятин база делегей литературазының институдунан критиктер В. Г. Бондаренко, Т. Н. Очирова чедип келгеннер. Красноярскиниң чогаалчылар организациязын З. Я. Яхнин, Даг-Алтайның төлээлерин Бронтай Бедюров, Тыванын Юрий Кюнзегеш, Хакасияның Михаил Кильчичаков олар баштааннар.

Аныяк чогаалчыларның мурнуунда амгы үеде салдынган сорулгалар дугайында С. В. Михалков чугаалап турда, Хакасияда эрттирип турар семинар чогаалга суидулуг аныяктарның бижиттинген ажылларында амгы үениң судалы кожа боон турар бе дээрзин тодарадыр деп, ол демдеглээн.

Семинарга нинтизи-биле 55 аныяк авторлар киришкен. Прозаның, поэзияның, пиеза чогаалының үш секциялары ажылдап турду.

Бистиң республикадан ол семинарга аныяк шүлүкчүлер Евгений Антуфьев, Чүргүй-оол Доржу, тыва проза чогаалын мен барып бараалгадым кираштивис.

Проза чогаалының секциязы семинар үезинде улуг ажылды кылган. Бо секцияның удурткучулары Т. Н. Очирова, М. Г. Воронецкий, В. Г. Бондаренко олар боттарының үезин, күжүн харамшаймайн, аңгы-бүрү авторларның бүн муң ажыг арыг чечен чугааларын, тоолдарын, новеллаларын, тоожуларын номчуп танышкан, сайгарылганы калдыг. Бо секцияда Хакасияның аныяк авторлары хөй чогаалдарын киргеп. Оларның аразындан улустуң аас чогаазы-биле холбаалыг ажылдарлыг Сергей Карачаков, төөгүлүг тоожу бижиир Василий Кобельков, чечен чугаага салымныг Андрей Каларов, солуун тоолдарлыг Татьяна Мельникова, Илья Топоев, Тамара Кононова оларның чогаалдары эки үнелелди алган. Өске-даа авторларның хөй санныг тоожулары маңаа сайгартынгач.

Чогаалчы кижи чогаалдарын чонга бижип турар чүве болганында, эң-не шын үнелелди номчукчулардан алыры чугаажок. Сөөлгү сес критиктер, литературоведтерниңдээ болза, бистиң бодалдарывыс чогаалга тускай эртемнигленден шоолуг ылгалбайн турду. Кожа-хелбээ чурттап турар алтай, якут, бүрят, хакас эш-өөрүвүс амгы үеде түүн дугайында, кандыг шынарлыг чогаал бижин турарын дээн бодал кижиниң бажыңга кирип ковр. Семинарга сайгартынган чечен чугаалар-да, тоожуларда амыдыралдың аңгы-бүрү талааларын чыыткан, кижи салдыкызын баар чидиг сюжеттиг, чечен-сес-домактыг чогаалдар кайы хөй. Бо бүгүнү сайгарып дыштап ора, амгы үеде тыва проза чогаалының кыска хевири —чечен чугаалар, мында чогаалдар-биле чаңгыс шугумга денгежин болгу бе бе дээн айтырыг чайгаар тургустунуп келди.

Ону харыылаарда, сөөлгү ылларда «Улуг-Хем» альманахка, «Шын», «Тываның аныктары» солуннарда парталдынган кыска чоогаалдарны номчаш, түңнелди үндүрүп болуур бис. Бир дугаар эскертиннип турар чүве: проза чогаалы бижин турар аныяк авторларның эвозукн. Шүлүкке хандыкшылдыг оюн-авторлар бар-даа болза, проза бижин турар доктаамал авторлар холдуң беш сааазындан көүдевес дизе көөрем чок. Бистиң «Мажалык» чечен чогаал каттыжыышкынында байдал мооңбеле дөмей. Ийи дугаар эскертиннип турар чүве: кыска чогаалдарның дең кезии — шоодулуг чечен чугаалар. Амыдыралдың четпестерин илередири солуп болбайн аан. Амыдыралдың шыпшын көргүскен чогаалдарның чырыкче үнүп кээри номчукчуларга оон-даа күзенчит.

Парлалгага үнген чечен чугаалардың, кыска тоожуларның четпес талалары шунту чаңгыс деңге куттурган дег. Оларның хөй кезиинде литератураның уран аргалыг чанытары эвээш, очерк хевирлиг бижиттингилээн. Эң-не кол чүве, чечен чугааларның төлептиг-даа, төлеп чок-даа маадырларының сагыш-сеткила, үзел-бодалы, дүргүүрү читкен шоочалыг антара иштинде чыдып турары дег, долузу-биле чуруттунмайн турар. Портреттер бар харын. Чаңгыс черге мөөңнөөш, чыскаай бижин каан. Амыдыралга таваржыр чөрүдээлерни маадырларның чаңгыс күзенгеш-ле ажыл эртип турар кылдыр көргүскени үстүкү класста школачыларның бижээн азыларынга демейлешкек. Бистиң чогаалдарывыста маадырларның үзел-бодалы, иштики делегейи кызыы. Ойзу чугаалаар болза, аал өдөөнден ыравас. Малчын кижиниң чугаазы мал, өдек-кыштагдан, аңчы кижи болза, эң көпазындан ырадыр бодавайн турар. Амыдыралда ындыг эвес-ле болгай. Тоолайлыг бажында малчынга, Хан-Дээр иштинде аңчыгадаа таваржып боор бис. Амыдырала ыяныыр маадырлар чечен чугааларда көүдебейн турар. Күштүг тура-соруктуг, чаагай күзел-бодалдыг национ-нал характерлиг маадыр чечен чугааларда тургустунмаанындан, бүгү-эвилел номчукчуларынга бараалгадыптар чугаалдарывыс тывылбайн турары ол. База бир үүл чогаалдарда көргүскен болуушкуннар үүрмек болуп, амыдырала социал айтырыгларны кедүрбейн, хаңы утка чок боон турарында.

Улуг чуртувус иштинде чогаалдары пеперөөн аныяк авторлар хөй. Бистер ол талазы-биле мактанып албас бис. Шын харын, М. Горький аттыг литература институдунда өөренип турар салымныг тыва аныяктарның көвүдээн өөрүнүүр. Оларның баштайгылары өөредилгезин доозуп турар, өскелери эртиинни арта базар деп барган. Литература теориязының бүрүн чепсээн холда алган ол авторлардан таарлыкчы үүлдерин иманып-ла тур бис. Ам мырыңай ыяланчыс апаргаң. Ийи, үш чыл болгаш болуп турар мындыг семинарга киржир аныяк авторларның санын көвүдедир болза, кожа-хелбээ чогаалчы өөрүвүстүң четкен шыйыын арта база бооруивис чадап чок.

Нинтизи-биле Абакан семинары биске хөйну берди. Ол арттың кырында үнүп келгеш, мурнувусту карап четнес кылдыр чаттыгган литературавыңы делгемнеринде кылаштаан болгу деп көкпаларывысты көрүп алдывыс. Дедир чылын бадын кээр хире тайгыр-даа, кижи дырбакталын үнүп шыдавайн-даа баар, кадыр-за көкпалар чорду. Түңнел хураага удурткучуларывыс бистиң ажылдарывысты багай эвес кылдыр санадылар. Ылаңгыя шүлүк секциязының удурткучузу Юрий Кузнецов Чүргүй-оол Доржуның шүлүктериң семинар киржикчилериниң аразындан элээн эки деп санаан. Чогаал талазы-биле эвээш-биче-даа бол билиг ооргавыста чүктеттинген, амгы үениң судалын холдан салбайн, үе-биле деңге базары арткан.

М. ХОВАЛЫГ,
семинарның киржикчизи.

СЕНТЯБРЬ

9. ВТОРНИК

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Ут». 8.45 — Шыдыраага делегей чемпионады. Удук негежириниң маргылдаазы. 8.55— «Чыскаалынар, горнистер!». 9.25 — «Ыт элертken кадык». Фильм-балет. 10.25 — Док. фильмнер: «Оларның амыдыралының шолу», «Спорт, суур болгаш... фантазия». 11.20—11.25 —Медээлер. 14.30 — Медээлер. 14.50 —Док. фильмниң баштайгы көргүзүү. «Райпис. Шөлүлге». 15.45 —«Уругларга ажыгаштар дугайында». 16.20 — Армян ССРЭ-нин Э. Сааруян аттыг профтеховредилгезин республика Культура оруузуның танцы болгаш ыры ансамблиниң улустуң коллективиниң концерти. 16.35 —Бо хүүлгаазын делегей. 17.50 —Болгарияның национал байырлалынга — Хосталга хүнүнге. БУР-нун телевидениезиниң программазы. 18.45 — Бүгүн делегейде. 19.00 —«Москва». Кино тайм-быры. 19.10 —«Кижи болган хөөлүү». ССРЭ-ниң Чингине прокуроруның орлуузы В. В. Найденов дамчыдыгага киржир. 19.40 — Прокурукчуларның дилээн ёзулаар. «Сатурнче орук». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Экран мастерлери». Светлана Крючкова. 22.15 — Хөл бөмбүүнге делегей чемпионады. Херээженнер. Чартык финал. ЧССР-деп дамчыдыгга. 23.15 —Бүгүн делегейде. 23.30—23—50 —Шыдыраага делегей чемпионады. Удук негежириниң маргылдаазы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —Эртенги гимнастика. 8.15 —Док. фильм. 8.25—9.40— Физика. 7 класс. Бойдуста болган техниканың чылыг дамчыдыгазы. 9.00 — «Сылдыстыг дээрниң тыныктыры. Бистиң түңүүс». Эртем-тайгыбырлыг фильм. 9.10 — 13.00 — Франция дыл. Биригде дамчыдыгга. 10.05 — КПТУ сургуулдарынга. Эстетиктиг кижизидилге. 10.35 — 11.40 —Төөгү. 6 класс. 11.05— Эртем болгаш амыдырал. 12.10 — Бойдус эртеми. 4 класс. Хүн болгаш хүн системазы. 12.30—Нинтизи биологии. 9 класс. 13.30 — Бурунгу Русытың уран түүлү. 1-ги дамчыдыгга. 7 класс. 14.00 — «Шинчилел ажылдары Соңгу чүкче бар чор». Эртем-тайгыбырлыг фильм. 14.20—Москва школаларының башкыларыбиле академик А. П. Ершовтуң ужуралгазы. 15.10 — 15.15 —Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.00 —«Эзи эриктe». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 19.15 —Телемедээлер. 19.25— «Азия төвү». Программада: Медээлер. «Шалыпчы ийи ай чоруп тур». СЭКП Тыва обкомунуң кедээ ажыл-агый болган аъш-чем үлетпүр кылдынның инструктору М. Ч. Сат дамчыдыгага киржир. «Кедээ ажыл-агыйга мурнакчы аргадурзулганы неитередирда». 19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удунар, чаштар!» «Баштайгы ужуражылгалар». Мультфильм. «Бүгүдеге болгаш кижи бүрүзүнге» Чурталга тудуунуң шынзыры. Москва-Львов-Саратов аразынга чугаалажмышкынар. 21.00 —«Үе». 21.35— «Сантьягога чаъс чаап тур». Уран-чечен фильм. 23.00 — 23.35 —Л. Минкус. «Пахита» балеттен гран-па.

10. СРЕДА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Үе». 8.45—«Сатурнче орук». Уран-чечен фильм. 10.05 — «Аян-чоруккулар клуву». 11.05 — Бо хүүлгаанын делегей. 12.20 —12.25 — Медээлер. 14.20 — Медээлер. 14.50 —«Кижи болган бойдус». Док. фильмнер. 15.45 — «Чүүдеп бала чүге». Уругларга дамчыдыгга. 16.20 — «Алыс күзел». Мультфильм. 16.30 — Концерт. 17.00 —«Он алды хар чедир болган оон улуг назы». 17.45 — «Тийт Күүзин мастро» «Эстония» театрында» Музыкалыг фильм. 18.15 —Дээди школа: эге тургустунуушкун айтырыглары. 18.45 —Бүгүн делегейде. 19.05 — Арагалаашкынга техниказының үндезиннери. 10 класс. 9.05—10.05 — Немец дыл. 10.05 —КПТУ-нуң сургуулдарынга. Астрономия. 10 класс. 10.35— 11.40 Нинти биология. 9 класс. Ч. Дарвин. Амыдыралы болгаш эртем ажылдары. 11.05 —Суббота— ада-ие хүнү. 12.10 — Төөгү. 4 класс. 12.40 — Зоология. 7 класс. Эдеремчиктер. 13.35 — Бойдус эртеми. 3 класс. 13.55 — Соңа ленинти библиотекан. В. И. Ленин. «Карл Маркс». 14.25 —Шин чогаалы болгаш театр. 15.10 —15.15— Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Бистер орус дыл өөренип тур бис». Национал школаларның белеткел классчарының өөреникчилериниң телешкола. «Ленин. Төрөэн чурт. Москва. Бистиң баштайгы сөстерниңе». Кызылдың № 2 школазының белеткел класындан киирилде дамчыдыгга. 18.20 —Уругларга фильм. 18.50 — Делегей байдалының дугайында беседа. 19.00 — Док. фильм. 19.15 —Телемедээлер. 19.25— «Азия төвү». Программада: Медээлер. «СЭКП-ниң XXVII съездиниң шинтаирлерин— амыдыралга». Тыва АССР-ниң күрилаанының даргазының орлакчызы А. Д. Бегзиптиң чугаазы. «КАП экраны». Тываның транспорту дүжүт ажаалдазында. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удунар, чаштар!». «Тоорук шыкпыыш» 20.15 —«Кадык болуун күзеңидее». 20.50 — ССРЭ-ниң улустарының тоскү чайгы спартакиадазы. 21.00 —«Үе». 21.35 —«Он ийи сандай». Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 22.50—23.35 — Д. Д. Шостаковичиниң чогаалдарындан. «Гамлет». Фильм-балет.

11. ЧЕТВЕРГ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Үе». 8.45 — Шыдыраага делегей чемпионады. Удук негежириниң маргылдаазы. 9.00 —«Сатурнуң аштырганы». Уран-чечен фильм. 10.35 —«Билдингир-даа бол, элдептиг». 11.35 — «Чүүдеп база чүге». Уругларга дамчыдыгга. 12.05 —Док. фильмнер. «Портрет». «Орук белдилери». 12.50 —12.55 — Медээлер. 14.30 —Медээлер. 14.50— «Эртемниң болгаш күш-ажылдың эвилели». Док. фильмнер: «Чаартылганың үези». «Черге баралаа болур». «Шеңге ора». 15.50 — Черде. Озорде болгаш далайда. 16.25 — «Бүгүн кедээ клубта». 16.55 —Бистиң корреспондентилериниң чугаалап тур. 17.25 —Док. фильм. «Алдын холдуг мастерлер». 17.45 — «Эң-ие, эң-ие, эң-ие...». Мультфильм. 18.05 —«Сөглээн сес— керткен ыяш». 18.45 —Бүгүн делегейде. 19.00 —Делегей болгаш аныяктар. 19.35 — ТТ-ниң экранынга эң баштай «Тиилелге соонда тулчуушкун». Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 21.00 —«Үе». 21.35 — Чиик атлетика делегей маргылдаазары. Италиядан дамчыдыгга. 22.35 —«Ыр-86». 23.15 — 23.40 —Бүгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —Эртенги гимнастика. 8.15 — «Оон ескээр шыдаваспе». Док. фильм. 8.35—9.35 Төөгү. 4 класс. Бүрүнгү Киевте. 9.05 — 13.15—Ангил дыл. 10.05 —КПТУ сургуулдарынга. Нинти биология. 10 класс. 10.35 —11.40— География. 5 класс. Амыдыышкынныар төөгүзүнден. 11.05 — Бистиң садывыс. 12.10 —Оруг уран түүл. Василий Суриков. 13.45 — «Уралдың тоолчузу». П. П. Бажовтуң амыдыралы болгаш чогаадыкчы ажылы. 14.40 —Информатиканың болгаш саналга техниказының үндезиннери. 9 класс. 15.10— 15.15 —Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.00 —Уругларга фильм. 18.25 —«Реформа—ескерилгелер үезин». Тыва АССР-нин профессионал-техникти өөредилге талазы-биле аргелевинин начальнигиниң орлакчызы В. Казаковтуң чугаазы. 18.35 —Киножурнал. 18.45 — «Күш-ажылдың болгаш уран түүлдүң эвилели». Арыг-Узуу ажылчын кооперациязының бот-тывынгыр уран түүл болгумүүн киришкинлерин-биле ужуражылга. 19.15 — Телемедээлер. 19.25 — «Азия төвү». Программада: Медээлер. «Эде тургустуунуушкун: Советтер болгаш үе». Кызыл хооркүүскомунуң даргазының орлакчызы С. Н. Сапованың чугаазы. «Дүргедээшкинниң утланыышкыны-биле». Кызылдың сут комбинадының кол технологу Т. Б. Смирнова-биле интервью. «Азыкчы эдилет сообда». «Атлет» клубтуң ажылының дугайында. 19.55 —Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00— «Тамчыктыг удунар, чаштар!». «Болек биле Лелектиң үзүралдары». Мультфильм. 20.15 —«Бистер —чедабинчилер бис». Док. фильм. 20.35 —Уран гимнастикага делегей маргылдаалары. «Софияның күбогу». 21.00 —«Үе». 21.35 «Армия — мээң амыдыралым». Уран-чечен фильм. 22.50 — 23.45 «Театр дугайында сактыышкыннар».

13. СУББОТА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Үе». 8.45 — Шыдыраага делегей чемпионады. Удук негежириниң маргылдаазы. 8.55 —«Тиилелге соонда тулчуушкун». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 10.15— «Кадыкшыл». 11.00 —Камерлиг хорнуң концерти. 11.20 — «Суббота — ада-ие хүнү». 11.50 —Озал-ондак чок шимчээшкин. 11.55 —Док. фильм. 12.15 —Бүгүдеге болгаш кижи бүрүзүнге. «Чаяын шанаан септе». 12.45—«Тиилелгечилер». 1-ги гвардейжи танк болгаш 1-ги гвардейжи механизастаан корбустарының хоочуннары-биле ужуражылга. 14.05 — «Бистер канчаар дыштанын турар бис». 14.45— Бүгүн делегейде. 15.00 —Бүрадкин, кижи болуп көр!». Мультфильм. 15.20 — «Үе болгаш бодум дугайында». Поэзия антологиязы. Степан Щипачев. 15.35 —Хөл бөмбүүнге делегей чемпионады. Херээженнер. Түңнел маргылдаалар. 16.15—Дириг амытаннар дугайында. 17.15 — «Корналанның чүрээ». Док. фильм. 18.15 —«Пикник клуву». Фильм-шинниң баштайгы көргүзүү. 21.00 — «Үе». 21.35 — Суббота кежүзинде. Чапсарда 22.05 — Медээлер. 22.10 —«Суббота кежүзинде». дамчыдылганың уланчызы. 23.30 —Хөл бөмбүүнге делегей чемпионады. Херээженнер. Түңнел маргылдаалар. 00.10—00.30 —Шыдыраага делегей чемпионады. Удук негежириниң маргылдаазы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 — Док. фильм. 8.30 — Ритмниг гимнастика. 9.15 — «Чажыт кижилер». Киножурнал. 9.25 — «Спортлотонуң» 37-ги тиражы. 9.35 — «Будильник». 10.05 — «Совет Эвилелиниг бирээн болуп тур мен». 11.05 — «Эртенги почта». Музыкадыг дамчыдылга. 11.35—«Аян-чоруккулар клуву». 12.35 — «Музыка киоскузуу». 13.05 — «Кедээнiң шагы». 14.05 — «Вяткиниң аргыгдары». Док. фильм. 14.20 — Хөл бөмбүүнге делегей чемпионады. Херээженнер. 3-күчер дээш маргылдаа. 14.50 — Бистиң бажыңывыс. 15.40 —Он үш семейныйлар. 16.00 — «Ынчаарга». Музыкадыг дамчыдылга. 16.45 — Концерт. 17.45 — Мультфильмнер. 18.10 —«Делегей панорамазы». 18.55 — Д. Д. Шостаковичиниң чогаалдарындан. № 5 симфония. 20.00 — «Чаагай тура-соруктуң эстафетазы». Док. фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 —«Эртип бар чыдар чайның аялгаларын». Фильм-концерт. 22.00 — Хөл бөмбүүнге делегей чемпионады. Херээженнер. Түңнел маргылдаалар. 22.40 — Медээлер. 22.55 — 23.45 — Фильм-концерт.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 —«Даимчы машинаның эжиндежи». Уран-чечен фильм. 9.25—«Даглар үнүү». ансамбль мырааар. 9.55 — Түркмен телевидениезиниң программазы. 11.25 — Оруг чугаа. 11.55 — «Шыдаар шаанның кызыгаары». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 13.05 — Танкистер хүнүнге. Док. фильмнер. 13.30 — «Лилипутияда Гулливер». Уран-чечен фильм. 1, 2-ги сериялары. 15.25 — ССРЭ-ниң улустарының тоску чайгы спартакиадазы. 15.55 — Бистиң корреспондентилериниз чугаалап тур. 16.25 —«Истелгени мергежээнiер чорудуп тур». «Үшкү адымнықыгга чедир». Телешки. 2-ги кезээ. 18.25 — Делегейниң музыка культуразының эртинезиндеп. П. И. Чайковский. 18.45 — Мультфильмнер. 19.15 — Картинг. Бүгү-эвилел маргыдаалары. Зеленоград хоорайдан дамчыдылга. 19.20 — Совет ырның концерти. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». Мультфильм. 20.15 — «Россиюночка» ансамбльдиң концерти. 20.25 — Делегей болгаш аныяктар. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Боданырыгга берген үе». Уран-чечен фильм. 22.40—23.15 —Музыкалыг мозаика.

14. ВОСКРЕСЕНЬЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.45 — Ритмниг гимнастика. 9.15 — «Чажыт кижилер». Киножурнал. 9.25 — «Спортлотонуң» 37-ги тиражы. 9.35 — «Будильник». 10.05 — «Совет Эвилелиниг бирээн болуп тур мен». 11.05 — «Эртенги почта». Музыкадыг дамчыдылга. 11.35—«Аян-чоруккулар клуву». 12.35 — «Музыка киоскузуу». 13.05 — «Кедээнiң шагы». 14.05 — «Вяткиниң аргыгдары». Док. фильм. 14.20 — Хөл бөмбүүнге делегей чемпионады. Херээженнер. 3-күчер дээш маргылдаа. 14.50 — Бистиң бажыңывыс. 15.40 —Он үш семейныйлар. 16.00 — «Ынчаарга». Музыкадыг дамчыдылга. 16.45 — Концерт. 17.45 — Мультфильмнер. 18.10 —«Делегей панорамазы». 18.55 — Д. Д. Шостаковичиниң чогаалдарындан. № 5 симфония. 20.00 — «Чаагай тура-соруктуң эстафетазы». Док. фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 —«Эртип бар чыдар чайның аялгаларын». Фильм-концерт. 22.00 — Хөл бөмбүүнге делегей чемпионады. Херээженнер. Түңнел маргылдаалар. 22.40 — Медээлер. 22.55 — 23.45 — Фильм-концерт.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.20 —«Даимчы машинаның эжиндежи». Уран-чечен фильм. 9.25—«Даглар үнүү». ансамбль мырааар. 9.55 — Түркмен телевидениезиниң программазы. 11.25 — Оруг чугаа. 11.55 — «Шыдаар шаанның кызыгаары». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 13.05 — Танкистер хүнүнге. Док. фильмнер. 13.30 — «Лилипутияда Гулливер». Уран-чечен фильм. 1, 2-ги сериялары. 15.25 — ССРЭ-ниң улустарының тоску чайгы спартакиадазы. 15.55 — Бистиң корреспондентилериниз чугаалап тур. 16.25 —«Истелгени мергежээнiер чорудуп тур». «Үшкү адымнықыгга чедир». Телешки. 2-ги кезээ. 18.25 — Делегейниң музыка культуразының эртинезиндеп. П. И. Чайковский. 18.45 — Мультфильмнер. 19.15 — Картинг. Бүгү-эвилел маргыдаалары. Зеленоград хоорайдан дамчыдылга. 19.20 — Совет ырның концерти. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». Мультфильм. 20.15 — «Россиюночка» ансамбльдиң концерти. 20.25 — Делегей болгаш аныяктар. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Боданырыгга берген үе». Уран-чечен фильм. 22.40—23.15 —Музыкалыг мозаика.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ

КИНО

СЕНТЯБРЬ 9-ТА

«КАА-ХЕМ»: «Сентиментальное путешествие на картошку» 14.00, 15.50, 17.40, 19.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Говорит Москва» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мой дом на зеленых холмах» 9.40, 13.10, «Удивительная находка или самые обыкновенные чудеса» 11.10, 15.00, «Этот безумный, безумный, безумный мир» 16.50, 19.50 шактарда.

«ЕНИСЕЙ» к/б: «Двойной капкан» 17.20, 20.00 шактарда.

Ойлаар

Республиканга шокар булуттаар. Биче чаъстаар. Барыын түкче үглай хаттың дүрээни секундада 5—10 метр. Дүне агаарның температуразы 5—10 градус чылыг болуур. Чамдык черлерге 2 градус сооктап 3 градус чедир чылыг. Хүндүс 13—18 градус чылыг. Чамдык черлерге 3—8 градус чылыг болуур.

ШЫН Редакциянын адреси: 667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 3, Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариатның 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54; көлээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41 бухгалтериянның 2-12-45 солун келбейи барганда 2-32-75 телефонче болгаар.

Солуп неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 3357.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садының херекгериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1. ТС—00206